

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. สาระสำคัญในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)
2. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
3. การเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ
4. การสอนแบบบูรณาการ
5. สภาพทั่วไปของจังหวัดแม่ฮ่องสอน
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สาระสำคัญในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ได้กำหนดหลักการ จุดหมาย และโครงสร้างของหลักสูตรไว้ดังนี้ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2535, หน้า 1)

หลักการของหลักสูตร

1. เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน
2. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต
3. เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างเอกภาพของชาติโดยมีเป้าหมายหลักร่วมกันแต่ให้ท้องถิ่นมีโอกาสพัฒนาหลักสูตรบางส่วนให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการได้

จุดหมายของหลักสูตร

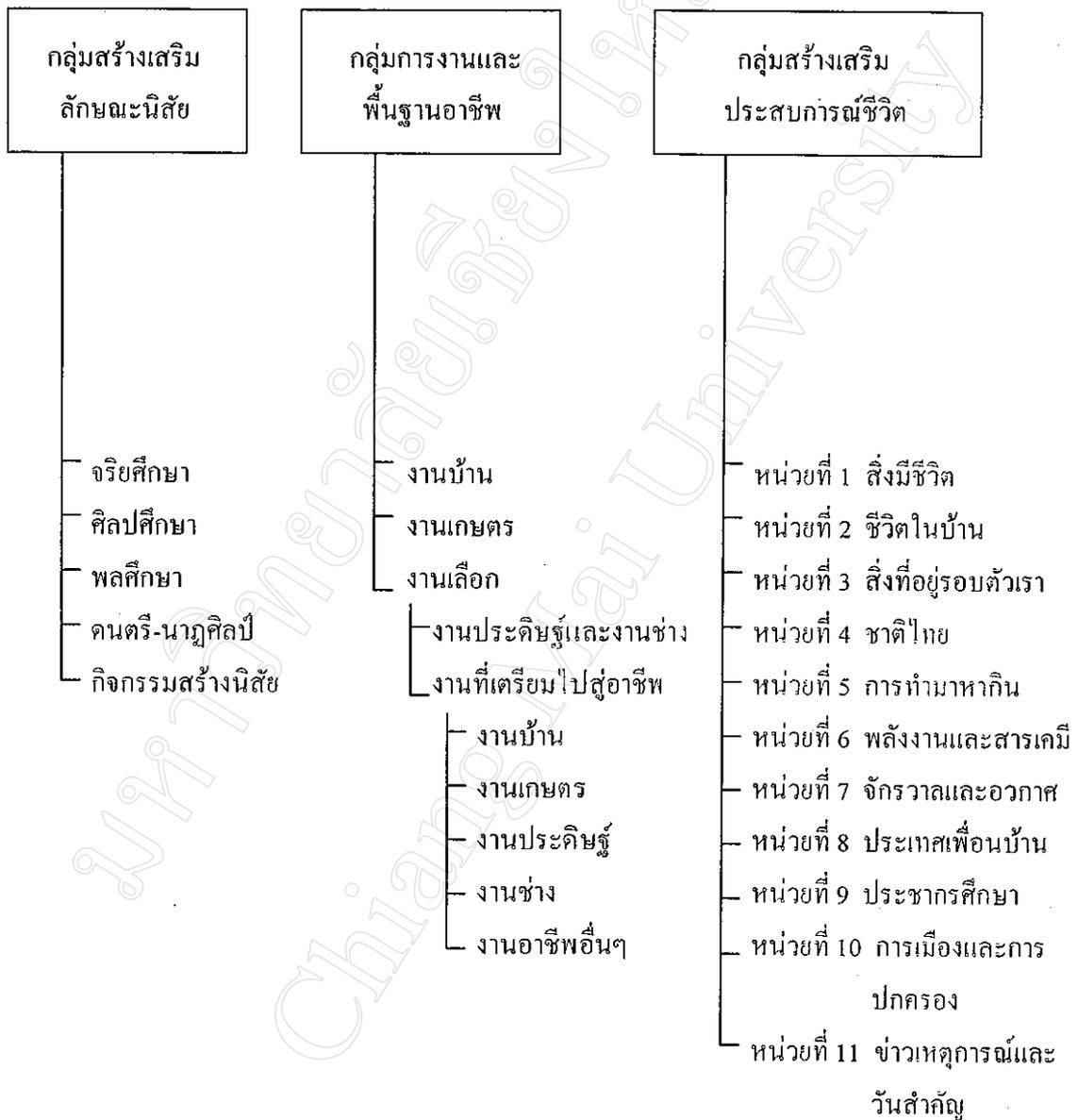
ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้จะต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้ คงสภาพอ่านออกเขียนได้และคิดคำนวณได้
2. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้
3. สามารถปฏิบัติตนในการรักษาสุขภาพอนามัยของตนเองและครอบครัว
4. สามารถวิเคราะห์สาเหตุและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัวได้อย่างมีเหตุผลด้วยทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์
5. มีความภูมิใจในความเป็นคนไทย มีนิสัยไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และอยู่กับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
6. มีนิสัยรักการอ่านและใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ
7. มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน มีนิสัยรักการทำงาน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
8. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในบ้านและชุมชน สามารถปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของบ้านและชุมชน ตลอดจนอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมในชุมชนรอบๆ บ้าน

โครงสร้างของหลักสูตร

มวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มี 5 กลุ่ม ดังนี้

- กลุ่มที่ 1 กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ ประกอบด้วย ภาษาไทยและคณิตศาสตร์
 - กลุ่มที่ 2 กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ว่าด้วยกระบวนการแก้ไขปัญหาชีวิตและสังคม โดยเน้นทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อการดำรงอยู่และการดำเนินชีวิตที่ดี
 - กลุ่มที่ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ว่าด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างเสริมนิสัย ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรม เพื่อนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี
 - กลุ่มที่ 4 กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ว่าด้วยประสบการณ์ทั่วไปในการทำงานและความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ
 - กลุ่มที่ 5 กลุ่มประสบการณ์พิเศษ ว่าด้วยกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียน
- สำหรับกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยและกลุ่มการทำงาน และพื้นฐานอาชีพมีโครงสร้างหลักสูตร ดังนี้

แผนภูมิ 1 โครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2535, หน้า 22-47)

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร

แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ (Tyler, 1949 อ้างใน วิชัย วงษ์ใหญ่, 2537, หน้า 10) มีหลักการและเหตุผลการจัดหลักสูตรว่าควรตอบคำถามพื้นฐาน 4 ประการ

1. มีความมุ่งหมายทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรแสวงหา
2. มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรจัดขึ้นเพื่อช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
3. จัดประสบการณ์ทางการศึกษาอย่างไรจึงจะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ
4. ประเมินผลประสิทธิภาพของประสบการณ์ในการเรียนอย่างไร จึงจะตัดสินได้ว่าบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

ไทเลอร์มีความเห็นว่าในการจัดหลักสูตรและการสอนนั้นควรตอบคำถามที่เป็นพื้นฐาน 4 ประการให้ได้เสียก่อนและต้องถามเรียงกันลงมาตามลำดับ ฉะนั้นการตั้งจุดประสงค์ในข้อแรกจึงสำคัญที่สุดเพราะคำถามอีก 3 ข้อนั้นขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ข้อแรกที่กำหนดไว้และนอกจากนั้นไทเลอร์ยังเน้นเกี่ยวกับการพิจารณาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ว่าต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ในด้านเวลาต่อเวลา และเนื้อหาต่อเนื้อหา เรียกว่าเป็นความสัมพันธ์แบบแนวตั้ง (Vertical) กับแนวนอน (Horizontal) ซึ่งมีเกณฑ์ในการจัดดังนี้

1. มีความต่อเนื่อง (Continuity) หมายถึง ความสัมพันธ์ในแนวตั้งของส่วนองค์ประกอบหลักของตัวหลักสูตรจากระดับหนึ่งไปยังอีกระดับหนึ่งที่สูงขึ้นไป
2. การจัดช่วงลำดับ (Sequence) หมายถึง ความสัมพันธ์ในแนวตั้งของส่วนองค์ประกอบหลักของตัวหลักสูตรจากสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนไปสู่สิ่งที่เกิดขึ้นภายหลังหรือจากสิ่งที่มีคามง่ายไปสู่สิ่งที่มีความยาก ดังนั้นการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ให้มีการเรียงลำดับก่อนหลังเพื่อให้ได้เรียนเนื้อหาที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น
3. บูรณาการ (Integration) หมายถึง ความสัมพันธ์ในแนวนอนขององค์ประกอบหลักของตัวหลักสูตร จากหัวข้อเนื้อหาหนึ่งไปยังอีกหัวข้อเนื้อหาหนึ่งของรายวิชา หรือจากรายวิชาหนึ่งไปอีกรายวิชาอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกัน การจัดประสบการณ์จึงควรเป็นไปในลักษณะที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูนความคิดเห็นและได้แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกัน

แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของ ทาบา (Taba, 1962 อ้างใน วิชัย วงษ์ใหญ่, 2537, หน้า

14) พอสรุปได้ดังนี้

1. การศึกษาวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนและสังคม
2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย
3. การเลือกเนื้อหาสาระ
4. การจัดรวบรวมเนื้อหาสาระ
5. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้
6. การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้
7. การประเมินผลเพื่อตรวจสอบดูกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดไว้ว่า

บรรลุตามจุดมุ่งหมายหรือไม่รวมทั้งวิธีการประเมินผล

การพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของทาบา จะเริ่มที่จุดใดจุดหนึ่งก่อนก็ได้ ตามที่ถนัดและสนใจ แต่เมื่อเริ่มที่จุดใดแล้วต้องทำการศึกษาให้ครบทั้ง 7 ขั้นที่เสนอไว้

นอกจากแนวคิดและรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของนักการศึกษาทั้งสองท่านที่กล่าวถึงมาแล้วนั้นยังมีนักการศึกษาท่านอื่นๆ ที่ได้เสนอแนวคิดและรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรไว้ อีกหลายท่านแต่ไม่ได้นำมากล่าวถึงในที่นี้ ซึ่ง โจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539, หน้า 28) มีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดและรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรว่า นักพัฒนาหลักสูตรอาจจะพอใจยึดถือรูปแบบหนึ่งรูปแบบใดเป็นต้นฉบับและ/หรือประยุกต์ใช้กันเพื่อความเหมาะสมและชัดเจนมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรจะพบว่ามีลักษณะที่คล้ายๆ กันอยู่ 6 ขั้นตอนคือ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน สังคม และปรัชญาการศึกษา
2. การกำหนดจุดหมายของหลักสูตร
3. การกำหนดเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้
4. การนำหลักสูตรไปใช้
5. การประเมินผลหลักสูตร
6. การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

อำนาจ จันทรเป็น (2532, หน้า 19) มีความเห็นเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาหลักสูตร (Curriculum development) ว่ามีความหมายครอบคลุมงานต่อไปนี้

1. งานสร้างหลักสูตร (Curriculum construct)
2. งานออกแบบหลักสูตร (Curriculum design)
3. งานปรับปรุงหลักสูตร (Curriculum improvement)
4. งานแก้ไขหลักสูตร (Curriculum revision)
5. งานวางแผนหลักสูตร (Curriculum planning)

นิโคลส์ (Nicholls, 1972 อ้างใน อำนาจ จันทรเป็น, 2532, หน้า 19) ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ว่า เป็นกระบวนการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมดให้แก่ผู้เรียน ซึ่งเมื่อได้เรียนรู้แล้วก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในตัวผู้เรียน ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การพัฒนาหลักสูตรยังรวมถึงการวางแผนการประเมิน เพื่อให้ได้ทราบว่า การเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียนนั้นได้เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพื่อจะได้นำข้อมูลมาพิจารณาในการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรต่อไป

ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น

สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2541, หน้า 8) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่าเป็นหลักสูตรที่ท้องถิ่นเพิ่มขยายหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาสาระ แผนการสอน สื่อการเรียนการสอน กิจกรรมให้เหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่น โดยยึดหลักสูตรแกนกลางเป็นแม่บท ไม่ขัดต่อเจตนารมณ์และจุดหมายของหลักสูตรแกนกลาง และคณะกรรมการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน กระทรวงศึกษาธิการ (ม.ป.ป., หน้า 53) ได้กล่าวว่าการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น หมายถึง การจัดมวลประสบการณ์การเรียนรู้ ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติตามที่พึงประสงค์โดยการเน้นการเรียนรู้บนพื้นฐานสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในวิถีชีวิตจริงของผู้เรียน ใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวดำเนินการเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) มีข้อกำหนดในส่วนที่เกี่ยวกับท้องถิ่นไว้ดังนี้ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2539ก, หน้า 1)

1. กำหนดให้เรียนเนื้อหาซึ่งเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นโดยตรง โดยเนื้อหาที่กำหนดให้เรียนนี้อาจจัดเป็นหน่วยหรือรายวิชาโดยเฉพาะ หรืออาจแทรกอยู่ในเนื้อหาเรื่องอื่นๆก็ได้
2. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

แนวทางดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในระดับสถานศึกษา (คณะกรรมการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน กระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป., หน้า 53)

1. จัดตั้งคณะทำงานพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่นในระดับสถานศึกษา โดยให้ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีในชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครูอาจารย์ และผู้เกี่ยวข้อง
 2. ศึกษาวิเคราะห์นโยบายการศึกษา แนวโน้มการพัฒนา สภาพและความต้องการของชุมชน ศักยภาพของสถานศึกษา
 3. กำหนดเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาในช่วง 3-5 ปี โดยให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา
 4. วิเคราะห์องค์ประกอบและแนวปฏิบัติเพื่อนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนา
 5. วิเคราะห์หลักสูตร (จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม) ของแต่ละกลุ่มประสบการณ์ / รายวิชา
 6. กำหนดแนวทางการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ได้แก่ การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การปรับเนื้อหา การปรับปรุงสื่อ การจัดทำสื่อชิ้นใหม่ และการจัดทำเนื้อหา / รายวิชาเพิ่มเติมชิ้นใหม่
 7. กำหนดแนวการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางการพัฒนาหลักสูตร
- ลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (คณะกรรมการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน กระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป., หน้า 56)

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ชุมชน โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน จังหวัด สามารถดำเนินการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นได้ในลักษณะต่างๆ ต่อไปนี้

1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม
2. ปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา
3. ปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่
4. จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่
5. จัดทำเนื้อหา / รายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่

การเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ

ความหมายของการเรียนรู้

จำเนียร ช่วงโชติ (2532, หน้า 11) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากการได้รับประสบการณ์ ในขณะที่ ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล (2527, หน้า 11) ได้กล่าวถึงความหมายของการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งสามด้าน คือด้านความรู้ ด้านอารมณ์ และด้านการใช้กล้ามเนื้อปฏิบัติงาน ส่วนฮิลการ์ด และ โบเวอร์ (Hillgard and Bower, 1966, p.2) ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อเผชิญกับสถานการณ์ โดยไม่รวมถึงการตอบสนองโดยธรรมชาติ วุฒิกภาวะ และลักษณะอาการที่เกิดขึ้นชั่วคราวของสิ่งมีชีวิต

จากความหมายทั้งหมดพอสรุปความหมายของการเรียนรู้ว่าหมายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านอารมณ์ และด้านการใช้กล้ามเนื้อปฏิบัติงาน อันเป็นผลจากการได้รับประสบการณ์ เพื่อเผชิญกับสถานการณ์

แนวคิดหลักของการเรียนรู้

นักจิตวิทยามากมายได้สร้างทฤษฎีการเรียนรู้ของตนขึ้นมาต่างก็มองสิ่งเดียวกันในแง่มุมต่างๆ กัน เมื่อพิจารณาจัดเป็นกลุ่มหลักๆ ได้ 3 พวก คือ (ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล, 2527, หน้า 12)

1. จิตวิทยาการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม มีแนวคิดสำคัญว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นจากพฤติกรรมที่เป็นการตอบสนองต่อสิ่งเร้า เน้นการเรียนรู้โดยการกระทำ พฤติกรรมใหม่ๆ สามารถส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้โดยการเลียนแบบ

2. จิตวิทยาการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม มีแนวคิดที่สำคัญว่าการจัดความรู้ควรมีทิศทางจากสิ่งที่ง่ายไปสู่ความสลับซับซ้อน การจัดความรู้ได้อย่างเหมาะสมอาจขึ้นอยู่กับระดับพัฒนาการของผู้เรียน การเรียนรู้จากความเข้าใจมักจะถาวรและถ่ายโอนได้ดี และการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้โดยผู้เรียน มีความสำคัญเหมือนแรงจูงใจของการเรียนรู้

3. จิตวิทยาการเรียนรู้กลุ่มแรงจูงใจ มีแนวคิดสำคัญว่าบรรยากาศการเรียนและสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยจะทำให้เกิดแรงจูงใจที่นำไปสู่การเรียนรู้ ครูให้เกียรติและยอมรับต่อความรู้สึก ความเชื่อ ความคิดเห็นของผู้เรียน คำนึงถึงความสามารถของผู้เรียน ลักษณะของแรงจูงใจและค่านิยมของแต่ละบุคคลจะต้องสนองความต้องการของเขา

ไม่ว่าจะเรียนรู้เรื่องใด การเรียนรู้ด้านสติปัญญา (พุทธินิยม) การมีพฤติกรรมตอบสนองสิ่งเร้า (พฤติกรรมนิยม) และอารมณ์ (แรงจูงใจ) จะมีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องด้วยเสมอไป การมองมนุษย์ตามจิตวิทยาการเรียนรู้จะตรงกับการแบ่งจุดหมายทางการศึกษาของบลูม และคณะ (Bloom, et al , 1972 อ้างใน ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล, 2527, หน้า 33) ที่แบ่งออกเป็น 3 ด้านคือ พุทธิลักษณะ จิตลักษณะ และปฏิบัติลักษณะ การที่นักจิตวิทยาและนักการศึกษามองมนุษย์ตรงกันเช่นนี้ทำให้เชื่อมั่นได้ว่าการเรียนรู้และจุดหมายการเรียนรู้ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วนดังกล่าว

กระบวนการเรียนการสอน

ซาร์ง บัวศรี (2531, หน้า 224) ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนการสอนว่า การเรียนการสอนเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก จึงนำมารวมกันไว้ในที่เดียวกัน โดยทั่วไป กระบวนการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น 3 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ (Preparation) เป็นขั้นการวางแผนการเรียนการสอนสิ่งที่ต้องทำคือ การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน ซึ่งผู้สอนและผู้เรียนควรร่วมมือกัน เพื่อแต่ละฝ่ายจะรู้ว่าต้องเตรียมอะไรบ้าง สิ่งที่ผู้สอนต้องเตรียม ได้แก่ การศึกษาพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ เดิมของผู้เรียน การกำหนดคุณศาสตร์การสอน กิจกรรม สื่อและการประเมินผล

2. ขั้นการเรียนการสอน (Instruction) เริ่มด้วยการนำเข้าสู่บทเรียน แล้วนำเอายุทธศาสตร์การเรียนการสอนที่เตรียมไว้มาใช้ให้ต่อเนื่อง

3. ขั้นการประเมินผล (Evaluation) จะทำเมื่อใดขึ้นอยู่กับความเหมาะสมโดยเฉพาะการประเมินผลระหว่างเรียนหรือการประเมินผลย่อยซึ่งจะช่วยให้ผู้สอนมีโอกาสแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ และเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอน

หน่วยการเรียนการสอน

มอริสสัน (Morrison 1961 อ้างใน ชำรง บัวศรี, 2531, หน้า 253) ให้คำนิยามคำว่า หน่วยการเรียนการสอนไว้เป็น 2 อย่าง ดังนี้

นิยามที่ยึดวิชาเป็นหลักมีดังนี้ หน่วยการเรียนการสอนหมายถึงส่วนหนึ่งของวิชาที่ถูกตัดตอนออกมาให้อยู่ภายใต้หัวข้อ หรือหลักเกณฑ์ หรือคุณสมบัติ ที่ถือว่าเป็นแกนกลางของวิชาส่วนนั้น

นิยามที่ยึดกิจกรรมเป็นหลักมีดังนี้ หน่วยการเรียนการสอนหมายถึงรายการกิจกรรมที่มีความหมาย และมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งจัดทำขึ้นเพื่อสนองความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่สำคัญ อันจะมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่เหมาะสม

ดิกชันนารีการศึกษา (C.V. Good, 1981 อ้างใน ชำรง บัวศรี, 2531, หน้า 253) เป็นอีกแหล่งหนึ่งที่ให้คำนิยามของหน่วยการเรียนการสอนไว้ว่า หน่วยการเรียนการสอน หมายถึง กิจกรรม ประสบการณ์ และการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ที่ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันจัดขึ้นโดยใช้ปัญหาหรือจุดประสงค์เป็นแกนกลาง

ลักษณะของหน่วยการเรียนการสอนที่ดี

ชำรง บัวศรี (2531, หน้า 254) ได้กล่าวว่าหน่วยการเรียนการสอนที่ดีนั้นควรมี ลักษณะต่อไปนี้

1. ต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน
2. กำหนดจุดประสงค์ไว้ชัดเจนและมุ่งสู่จุดเดียวกัน ง่ายต่อการประเมินผล ทั้งผู้เรียนและผู้สอนต้องทราบได้อย่างชัดเจนว่าจะเริ่มต้นเมื่อใด และจะจบลงเมื่อใด
3. กิจกรรมที่ทำจะต้องมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนมองเห็นว่าสิ่งที่ทำนั้น จะนำไปสู่จุดหมายปลายทางที่กำหนดไว้

4. เป็นหน่วยที่มีกิจกรรมหลากหลายเพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนและใช้ได้ตามสภาพที่เป็นอยู่
5. เป็นหน่วยที่ส่งเสริมการร่วมมือกันในการวางแผนของผู้เรียนและผู้สอน
6. เป็นหน่วยที่ส่งเสริมให้มีการกระทำต่อเนื่องกันไปในทางที่เป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น
7. เป็นหน่วยที่สมบูรณ์ทั้งในด้านจุดประสงค์ เนื้อหาวิชา และกิจกรรม คือ มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

ความหมายของสุนทรียศาสตร์ สุนทรียศิลป์ และสุนทรียภาพ

อารี สุทธิพันธ์ (2533, หน้า 59) ได้กล่าวถึงความหมายของสุนทรียศาสตร์ว่ามาจากภาษากรีก aisthesis หมายถึง การรับรู้ตามความรู้สึก ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า aesthetics หรือ esthetics ในภาษาไทยใช้คำว่า สุนทรียศาสตร์ ซึ่งหมายถึง วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้หรือศาสตร์ของการรับรู้ นอกจากนี้ยังหมายถึง วิชาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพฤติกรรมจากสิ่งเร้าภายนอก ตามเงื่อนไขของสถานการณ์ เรื่องราวความเชื่อ และผลงานที่มนุษย์สร้าง และยังหมายถึงวิชาที่เกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์ และคุณลักษณะของความงาม คุณค่าของความงาม และรสนิยมอย่างมีหลักการ

สวนศิริ ศรีแพงพงษ์ (2534, หน้า 26) ให้ความเห็นเกี่ยวกับศิลปะว่ามาจากภาษาอังกฤษว่า Art ซึ่งหมายถึง การใช้ทักษะ (Skill) และความสามารถ (Ability) ซึ่งได้มาจากการปฏิบัติจนชำนาญ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อความงาม (Aesthetic) เพื่อจรรยา (Ethetical) และเพื่อประโยชน์ใช้สอย (Useful) นอกจากนี้ ศิลปะ ยังหมายถึง การเลียนแบบความแท้จริง ซึ่งเป็นกระจกเงาสะท้อนธรรมชาติ เป็นสิ่งโน้มน้าวให้เกิดความรู้สึกทางประณีต งดงาม และความอ่อนโยน เป็นคุณสมบัติของมนุษย์ผู้เจริญ จึงเป็นรากฐานของวัฒนธรรม โดยคำจำกัดความที่กล่าวมาขึ้นไปตามความเข้าใจ และความคิดเห็นของนักปรัชญา

เมื่อนำคำว่า สุนทรีย ที่แปลว่า ดี, งาม มารวมกับคำว่า ศิลปะ หรือ ศิลป์ เป็น สุนทรียศิลป์ จึงพอสรุปความหมายของคำว่า สุนทรียศิลป์ ว่าหมายถึง การใช้ทักษะและความสามารถที่ได้จากการเลียนแบบ แล้วปฏิบัติจนชำนาญ เพื่อแสดงความรู้สึกที่ดี ที่งดงามออกมา แสดงให้เห็นถึงความเจริญของตนเองและสังคมในด้านความงาม ความดี และประโยชน์ใช้สอย

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2539ข, หน้า 2) ให้ความหมายของสุนทรียภาพว่า หมายถึงความรู้สึกโดยธรรมชาติของเราทุกคน ซึ่งรู้จักคุณค่าของวัตถุที่งาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเสียง และถ้อยคำที่ไพเราะ ซึ่งมาจากคำว่า สุนทรีย ในภาษาบาลีแปลว่า ดี หรืองาม และคำว่า ภาพ แปลว่า รูปที่ปรากฏเห็น

ความสำคัญของสุนทรียภาพ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2539ข, หน้า 6)

สุนทรียภาพเป็นเรื่องของการรับรู้สิ่งที่ดีและงาม โดยเฉพาะสุนทรียภาพในงานศิลปกรรม ผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจ และมีประสบการณ์สุนทรียภาพสูงจะช่วยพัฒนารสนิยมให้ดีขึ้นด้วย ดังนั้นสุนทรียภาพจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง และส่งผลถึงประชาชนด้านต่างๆ เช่น มีความสำคัญต่อการพัฒนาจิตใจประชาชน ทำให้ประชาชนมีจิตใจดี จึงควรมีการสอนอย่างจริงจังในโรงเรียนเพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์และสุนทรียภาพแต่เยาว์วัย สุนทรียภาพมีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมและชาติ เมื่อประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสุนทรียภาพก็จะเห็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม มองเห็นความสำคัญของความงาม สามารถพัฒนาจิตใจ พัฒนารสนิยมของประชากรให้ประพฤติปฏิบัติ มีความคิดอ่านที่ดีขึ้น

ความสัมพันธ์ระหว่างสุนทรียภาพกับศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

สุนทรียภาพเป็นเรื่องของความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับความงาม จึงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำรงชีวิตมนุษย์ เพราะนอกจากความต้องการปัจจัยสี่ มนุษย์ยังต้องการแสดงออก ต้องการรับรู้ทางความรู้สึกและจิตใจด้วย มนุษย์จึงสร้างสิ่งของเครื่องใช้และปัจจัยในการดำรงชีวิตให้มีความงดงามนอกเหนือไปจากประโยชน์ใช้สอย สัญลักษณ์ทางสุนทรียภาพนั้นเป็นธรรมชาติที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ อันเป็นสัญลักษณ์ของการรักความสวยงาม แต่บางครั้งถูกอิทธิพลของวัฒนธรรมยุคใหม่ที่ละเลยความงามและความเป็นระเบียบทำให้สัญลักษณ์แห่งสุนทรียภาพในตัวมนุษย์เสื่อมไป เมื่อเป็นเช่นนี้สถาบันการศึกษาจะต้องช่วยกันสร้างวัฒนธรรมแห่งสุนทรียภาพให้เกิดขึ้นในจิตใจของเยาวชนและประชาชน และหากแพร่หลายไปในวงกว้างก็จะช่วยให้ประชาชนเกิดความรักและหวงแหนในศิลปวัฒนธรรมของตน อันส่งผลถึงสภาพแวดล้อมและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนด้วย (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2539ข, หน้า 9)

การเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพทางศิลปะ ดนตรี และพลศึกษา

สุกรี เจริญสุข (2540, หน้า 1) กล่าวถึงทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพทางศิลปะ ดนตรี และพลศึกษาว่ามีแนวคิด 3 ส่วนร่วมกัน ดังนี้

1. ทฤษฎีของความเหมือน เรียนรู้สุนทรียภาพโดยการเลียนแบบ
2. ทฤษฎีของความแตกต่าง เรียนรู้สุนทรียภาพโดยแสวงหาความแตกต่าง
3. ทฤษฎีของความเป็นฉัน เรียนรู้สุนทรียภาพโดยแสวงหาตัวเอง

จากทฤษฎี 3 แนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางศิลปะ ดนตรี และพลศึกษา สามารถจัดเป็นขั้นตอนได้ 5 ลำดับด้วยกัน คือ

1. การเลียนแบบ เป็นกระบวนการที่เกิดโดยเด็กมองเห็นสรรพสิ่งในธรรมชาติหรือครูบอกเล่าและอธิบายให้เด็กๆ ฟังจนเกิดความประทับใจ และกลายเป็นแรงจูงใจให้เด็กสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ให้ปรากฏเป็นรูปร่าง เป็นเสียงและเป็นการเคลื่อนไหว สิ่งที่มีความจำเป็นในการเลียนแบบมีดังนี้

ก. มีต้นแบบที่ดี

ข. เกิดความประทับใจ

ค. มีการเลียนแบบตามที่ได้จำไว้จนฝังใจ

2. การทำซ้ำ เป็นการย้ำทักยะเพื่อให้เกิดความถูกต้องและแม่นยำในการถ่ายทอดรูปแบบประกอบด้วย

ก. ทำซ้ำ ให้ท่องจำขึ้นใจ

ข. จำทรงเอาไว้

ค. ฝึนเห็นการปฏิบัติงาน

3. การแสดงออกตามแนวทางเฉพาะตน (การแหกคอก) เมื่อกระทำซ้ำมากๆ จะมีความรู้สึก ต้องการที่จะเปลี่ยนแปลง ต้องการที่จะสร้างความแตกต่างออกมาตามแนวทางเฉพาะตน ให้แตกต่างจากแนวทางของคนอื่นๆ เป็นพวก “ปฏิรูปแบบอย่าง” หมายถึง การคงไว้ซึ่งขนบนิยมแต่สอดแทรกเนื้อหา วัสดุ หรือสื่อแบบใหม่ลงไป โดยวิธีต่อไปนี้

ก. การค้นตามแบบ แต่แตกต่างกันในรายละเอียด

ข. การแสวงหาตัวเอง พยายามสร้างผลงานขึ้นมาใหม่เพื่อแสดงความเป็นตัวของตัวเอง

4. การสร้างรูปแบบเฉพาะตน (ทางเทคนิค) เป็นทางที่สมบูรณ์ในการสร้างผลงานออกมา มีทักษะที่สมบูรณ์ มีความถูกต้องและแม่นยำ การเป็นตัวของตัวเอง สร้างสรรค์ผลงานขึ้นมาใหม่ สามารถแสดงได้โดยไม่ต้องเตรียมก่อน เรียกว่า ค้นได้ (improvisation) หรือมุดโตแตก หมายถึง ความแตกฉาน และมีความแม่นยำในตัวเอง

5. สุนทรียภาพตั้งอยู่บนรากเหง้าของวัฒนธรรม (ความเป็นจีน) สุนทรียภาพเป็นความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับความงาม การถ่ายทอดวัฒนธรรมจึงเป็นการถ่ายทอดสุนทรียภาพด้วย ซึ่งมีอยู่ 2 ระดับด้วยกัน คือ

ก. วัฒนธรรมที่เป็นสันดานภายใน (สันดานสุก) สิ่งที่เป็นครูอยู่ภายใน การเก็บสั่งสมความรู้อยู่ภายใน เมื่อมีโอกาสจะไหลออกมาในรูปแบบงานดนตรีและศิลปะแสดงถึงความเป็นจีน

ข. วัฒนธรรมที่เป็นสังคมาภายนอก เป็นเข้าหลอมให้คนในชุมชนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความรู้สึกนึกคิดคล้ายๆกัน รับรู้วัฒนธรรมของกันและกัน

การสอนแบบบูรณาการ

สำนักงานประสานงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ (2540, หน้า 6) ให้ความหมายและเหตุผลในการสอนแบบบูรณาการ ดังนี้

การสอนแบบบูรณาการหมายถึงการเชื่อมโยงวิชาหนึ่งเข้ากับวิชาอื่นๆ ในการสอน เหตุผลที่สนับสนุนการเชื่อมโยงวิชาต่างๆ เข้าด้วยกันในการสอน มีดังนี้

1. สิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงไม่ได้จำกัดว่าจะเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาใดสาขาวิชาหนึ่ง การเรียนรู้เนื้อหาวิชาต่างๆ ในลักษณะเชื่อมโยงสัมพันธ์กันจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างวิชาและความสัมพันธ์กับชีวิตจริง

2. การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ จะช่วยให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างความคิดรวบยอดในศาสตร์ต่างๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย

3. ช่วยให้เกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ (Transfer of Learning) ผู้เรียนได้ เชื่อมโยงสิ่งที่เรียนเข้ากับชีวิตจริง และเชื่อมโยงชีวิตจริงเข้ากับสิ่งที่เรียน

4. หลักสูตรและการเรียนการสอนแบบบูรณาการมีประโยชน์ในการจัดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาต่างๆ ในหลักสูตร

5. สามารถตอบสนองต่อความสามารถของผู้เรียนซึ่งมีหลายด้าน เช่น ภาษา, คณิตศาสตร์, การมองเห็น, ความคล่องทางร่างกายและความเคลื่อนไหว, ดนตรี สังคมหรือมนุษย์สัมพันธ์ และความรู้ ความเข้าใจตนเอง ซึ่งรวมเรียกว่า พหุปัญญา (Multiple Intelligence) และสนองตอบต่อความสามารถที่จะแสดงออกและตอบสนองทางอารมณ์ เรียกว่า ปัญญาทางอารมณ์ (Emotional Intelligence)

6. สอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างความรู้โดยผู้เรียน (Constructivism) คือ การที่ผู้เรียนนำเอาข้อมูลมาปฏิสัมพันธ์กัน ทำให้เกิดเป็นข้อมูลความรู้ และนำเอาข้อมูลความรู้มาปฏิสัมพันธ์กันเข้า จัดวิเคราะห์ จำแนกเป็นหมวดหมู่ สร้างสรรค์ทำให้เกิดเป็นความรู้ แล้วนำไปเปรียบเทียบกับความรู้เดิม รับส่วนที่กลมกลืนกับความรู้เดิมทำให้เกิดสติปัญญา

รูปแบบของการบูรณาการ

สำนักงานประสานงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ (2540, หน้า 8) ได้เสนอรูปแบบของการบูรณาการไว้ 4 รูปแบบ คือ

1. การสอนบูรณาการแบบสอดแทรก เป็นการสอนโดยครูคนเดียว สอดแทรกเนื้อหาของวิชาอื่นๆ เข้าไปในการสอนของตน

2. การสอนบูรณาการแบบขนาน เป็นการสอนโดยครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป สอนต่างวิชา กัน ต่างคนต่างสอน แต่วางแผนการสอนร่วมกัน โดยมุ่งสอนหัวเรื่อง ความคิดรวบยอด และ ปัญหาเดียวกัน งานที่มอบหมายให้นักเรียนทำแตกต่างกันไปในแต่ละวิชา

3. การสอนบูรณาการแบบสหวิทยาการ เป็นการสอนของครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มุ่งสอน หัวเรื่อง ความคิดรวบยอด ปัญหาเดียวกัน ต่างคนต่างแยกกันสอนเป็นส่วนใหญ่ แต่มีการมอบหมายงาน หรือโครงการ (Project) ร่วมกัน ครูวางแผนร่วมกันเพื่อกำหนดโครงการย่อยๆ ให้นักเรียนปฏิบัติ

4. การสอนบูรณาการแบบข้ามวิชาหรือเป็นคณะ เป็นการสอนที่ครูร่วมกันสอนเป็นคณะ หรือเป็นทีม ร่วมกันวางแผน ปรีกษาหรือ กำหนดหัวเรื่อง ความคิดรวบยอด และปัญหา ร่วมกัน ร่วมกันดำเนินการสอนนักเรียนกลุ่มเดียวกัน

หน่วยบูรณาการทางการสอนที่ใช้กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเป็นแกน

บันลือ พุทธะวัน (2524, หน้า 125) ให้เหตุผลในการเลือกกลุ่มประสบการณ์ดังกล่าวเป็นแกน ดังนี้

1. กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ประกอบด้วยวิชาสังคมศึกษา สุขศึกษา และวิทยาศาสตร์ ซึ่งผสมผสานกลมกลืนกันดี
2. สามารถนำวิชาอื่นในหลักสูตรมาผสมผสานได้อย่างเหมาะสมและง่ายที่สุด
3. เชื้อต่อลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่มีครูประจำชั้นคนเดียวสอน ทุกวิชา
4. ครอบคลุมความกังวลในการใช้วัสดุหลักสูตรหลายๆ เล่ม ส่วนผู้เรียนก็เรียนไปอย่างต่อเนื่อง

แผนการสอนบูรณาการของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

แผนการสอนบูรณาการของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่จัดการเรียนการสอนโดยอาศัยหลักการบูรณาเนื้อหาเป็นรูปแบบการสอนบูรณาการแบบสอดแทรก โดยมีกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเป็นแกน มีกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพและกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยเข้ามาบูรณาการ นับเป็นแผนการสอนที่ท้องถิ่น ได้จัดทำหลักสูตรขึ้นมาเองได้ เพื่อความเหมาะสมสอดคล้องและเกื้อกูลต่อชีวิตจริงของผู้เรียนและสังคมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งได้กำหนดเวลาเรียนและกิจกรรมไว้กว้างๆ ครูผู้สอนต้องนำไปจัดทำเป็นแผนการสอนย่อยอีกครั้งหนึ่งโดยมีการแก้ไขปรับปรุงแผนการสอนดังกล่าว ดังนี้

1. ปี พ.ศ.2535 เริ่มจัดทำแผนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ใช้ชื่อว่าแผนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต
2. ปี พ.ศ.2528 ปรับปรุงแผนการสอนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนครั้งที่ 1 โดยปรับตัดเนื้อหาออกเป็นบางส่วน และเพิ่มการจัดทำแผนการสอนสำหรับชาวเขา
3. ปี พ.ศ.2533 ปรับปรุงแผนการสอนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นครั้งที่ 2 และเปลี่ยนชื่อเป็น “แผนการสอนบูรณาการ”

4. ปี พ.ศ.2538 ปรับปรุงแผนการสอนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นครั้งที่ 3

(สุชาติ บุญฤทธิ์, 2538, หน้า 20)

จะเห็นได้ว่า ได้มีการปรับปรุงแผนการสอนดังกล่าวเป็นระยะ และยังเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนได้จัดทำและปรับปรุงหลักสูตรท้องถิ่นในระดับชั้นเรียนได้ตามความเหมาะสม

ร่างธรรมนูญการศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้จัดทำร่างธรรมนูญการศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปีการศึกษา 2542-2544 เพื่อเป็นกรอบการดำเนินงานของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ และสถานศึกษาในสังกัด ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา ทำให้เกิดความชัดเจนในระบบการบริหารคุณภาพ ระบบควบคุมคุณภาพ และการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นศรัทธาแก่ผู้ปกครอง ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องโดยคำนึงถึงกลุ่มชนหลากหลายเผ่าพันธุ์หลากหลายวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสภาพแท้จริงของชุมชน เน้นความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยกำหนดวิสัยทัศน์การจัดการศึกษา ดังนี้ (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2542, หน้า 1)

1. การจัดการศึกษามุ่งผลสู่ผู้เรียน
2. มุ่งให้เด็กเกิดการเรียนรู้ พัฒนาตนเองรอบด้านตามศักยภาพ
3. ส่งเสริมสนับสนุนบุคลากรตามบทบาทหน้าที่
4. ส่งเสริมสนับสนุนการทำงานแบบมีส่วนร่วมในบรรยากาศประชาธิปไตย
5. ส่งเสริมสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสูงยิ่งขึ้น

ร่างธรรมนูญการศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นแผนการดำเนินงานช่วง 3 ปี คือ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2542-2544 โดยมีเป้าหมายของการดำเนินงานใน 3 ด้าน ดังนี้

1. เป้าหมายด้านคุณภาพนักเรียน
2. เป้าหมายด้านการเรียนการสอน
3. เป้าหมายด้านการบริหารและการนิเทศภายในสถานศึกษา

โดยมีจุดเน้นของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้แล้ว ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นที่เน้นการบูรณาการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และการปฏิบัติจริง
2. การพัฒนาที่เน้น โรงเรียนเป็นฐานของการปฏิบัติการให้เกิดการพัฒนาตนเองอย่างถาวรในรูปแบบโรงเรียนพึ่งตนเอง

สภาพทั่วไปของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่อยู่ชายแดนด้านตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีอาณาเขตติดต่อกับสาธารณรัฐนิคมแห่งสหภาพเมียนมาร์ สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขา สลับซับซ้อน เป็นจังหวัดที่มีภูเขามากที่สุดในประเทศไทย และมีประชากรน้อยที่สุดในภาคเหนือมีประชากรชาวไทยภูเขาอาศัยอยู่ถึงประมาณร้อยละ 50 ของประชากรทั้งหมดของจังหวัด (อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อส่วยจิ่ง ตริทอง, 2534, หน้า 155)

ประชากรดั้งเดิมของชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นชาวไทยใหญ่หรือที่เรียกว่าชาวไต นอกจากนี้ยังมีชาวเขาเผ่าต่างๆ ได้แก่ กะเหรี่ยง ม้ง ลัวะ มูเซอ ลีซอ อาศัยอยู่กระจัดกระจาย แบ่งเขตการปกครองเป็น 7 อำเภอ ดังนี้ อำเภอเมือง อำเภอขุนยวม อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอแม่สะเรียง อำเภอสบเมย อำเภอปางมะผ้า และอำเภอปาย การเดินทางจากจังหวัดเชียงใหม่สามารถเดินทางได้ 2 ทาง คือ ทางรถยนต์โดยใช้ทางหลวงหมายเลข 108 ผ่านอำเภอหางดง อำเภอสันป่าตอง อำเภอจอมทอง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ เข้าสู่เขตจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่อำเภอแม่สะเรียง และทางหลวงหมายเลข 1095 เดินทางผ่านอำเภอแม่แตงจังหวัดเชียงใหม่เข้าสู่เขตจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่อำเภอปาย และโดยทางเครื่องบินโดยบริการของบริษัทการบินไทย บริการส่งผู้โดยสารที่ท่าอากาศยานแม่ฮ่องสอนซึ่งอยู่ในอำเภอเมือง

แม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดเล็กแต่มีสิ่งน่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปวัฒนธรรมที่มีลักษณะโดดเด่นต่างไปจากจังหวัดอื่น เป็นต้นว่า ศิลปกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนาที่สร้างขึ้นโดยชาวไทยใหญ่ ได้แก่ วัดวาอาราม และการตกแต่งด้วยปานชอย งานหัตถกรรมเพื่อประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เช่น จองพารา (ปราสาทถวายแด่พระพุทธเจ้าในเทศกาล

ออกพรรษา) ก็ออกขอมต่อ (ภาษาประดิษฐ์จากใบตองเพื่อบรรจุของถวายทาน) งานหัตถกรรม เพื่อการใช้สอย ได้แก่ อูบ เป็นเขียนหมากและภาษาไส่ของบูชาพระพุทธรูป เป็นงอบหรือ หมวกสานด้วยไม้ไผ่มีลักษณะเฉพาะของไทยใหญ่ ศิลปะการแสดงที่รู้จักกันแพร่หลายคือฟ้อนไต ซึ่งประดิษฐ์ทำฟ้อนและเรียบเรียงดนตรี โดยนายแก้ว ทองเขียว และนางละหยิ่น ทองเขียว ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน การแสดงกำแลว (รำดาบ) กำลาย (รำมือเปล่าเป็นศิลปะ การป้องกันตัว) กิ่งกาหล่า (ฟ้อนนก) กำไต (ฟ้อนไต ไตเป็นสัตว์ในจินตนาการของชาวไทยใหญ่ ที่เกี่ยวกับพุทธประวัติ) การแสดงมองาก (การแสดงลีลาท่าทางมือและเท้าประกอบจังหวะ การเคาะไม้ไผ่) และงานประเพณีที่ขึ้นชื่อของจังหวัดคือ ปอยส่างลอง (บวชลูกแก้ว)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มีผู้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นไว้หลายท่านเป็นต้นว่า วิจิตร ไชยศิลป์ (2537) สำรวจการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของครู ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่าน มณฑลวิภา คำกลาง (2532) ศึกษาการใช้หลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน สุชาดา บุญฤทธิ (2538) ได้ศึกษาสภาพการใช้หลักสูตร ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า ครูผู้สอนมีปัญหาความไม่เข้าใจในหลักสูตรท้องถิ่น ทำให้เกิด ปัญหาในการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งเป็นประเด็นที่ควรได้รับการแก้ไข มีงานวิจัยที่น่าศึกษาและ เป็นประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เช่น ครุณี ศรีตระกูล (2539) ได้พัฒนาหน่วยการ สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตโดยเน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องศิลปวัฒนธรรมล้านนา และจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งทำให้ทราบว่านักเรียนมีความรู้ความเข้าใจหลังการใช้หน่วยการสอนมี ค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนใช้หน่วยการสอนทุกหน่วยการสอน และสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 60/60 และ หัทยา เจียมศักดิ์ (2539) ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง หัตถกรรมในท้องถิ่น พบว่า นักเรียน ส่วนมากมีความเข้าใจและเห็นคุณค่าของความรู้ที่ได้จากบรรพบุรุษ เกิดความรักความภูมิใจ ในท้องถิ่น นริศรา แสงรัตน์ (2542) ได้พัฒนาหน่วยการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่อง พิษณุโลกท้องถิ่นของเรา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เมื่อนำหน่วยการสอนไปใช้แล้ว ปรากฏ ว่าความรู้ความเข้าใจของนักเรียนก่อนและหลังเรียนแตกต่างกัน ณัฐยา ศรีวราวุธ (2541) พัฒนา หน่วยการสอนเรื่องจังหวัดแม่ฮ่องสอน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เมื่อนำหน่วย

การสอนไปใช้แล้ว ปรากฏว่า ความรู้ความเข้าใจของนักเรียนก่อนและหลังเรียนแตกต่างกัน และมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปว่าควรมีการวิจัยเรื่องการพัฒนาหน่วยการสอนกลุ่ม สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นในระดับชั้นอื่นๆ และควรทำวิจัย เรื่องการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนอย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพ นับว่าเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้สามารถจัดการเรียนการสอนเพื่อสนองความต้องการของท้องถิ่น งานวิจัยที่ทำให้ทราบข้อมูลเบื้องต้นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีผู้ศึกษาอีกท่านคือ สมภพ พงษากุล (2535) ที่ศึกษาวิจัยที่ส่งผลต่อการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ในโรงเรียน ชาวเขา; กรณีโรงเรียนบ้านปางตอง สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วน จุรีรัตน์ แผลงสร (2533) ได้ออกแบบการสอนบูรณาการเรื่องบ้านแสนรัก เพื่อการสอน เป็นคณะในกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ได้บูรณาการงาน 3 งาน ได้แก่ งาน เกษตร งานประดิษฐ์ และงานบ้านเข้าด้วยกัน โดยใช้วิธีการสอนเป็นคณะมาประสานการ บูรณาการ